

Novoroční analýza Dělského potápěče



Rok 2008 byl v mnohém zásadní. Na rozdíl od domácích událostí, které se ke zklamání numerologů a milovníků historizujících podobností nenesly ve znamení žádné výrazněji dramatické události, která by potvrdila „osmičkovou“ tradici, okolní svět (byť bychom na světové události neměli nahlížet prizmatem my vs. okolí) doslova vřel.

Byli jsme svědky rozvinutí hluboké finanční krize, která přerostla v krizi celosvětovou a hospodářskou. Rok 2008 přinesl nezvratný důkaz, že neoliberalní idea trvale udržitelného růstu narazila na svůj strop. Post-bipolární řád světa, který se měl nést ve znamení *Pax Americana* potvrdil své univerzalistické záměry protiprávním uznáním narkostátu Kosovo a flagrantním nezájmem o osud tamějších příslušníků srbského národa a také o vyšetření zločinů kosovské strany. Nesymetrický odpor „západního civilizovaného světa“ vůči ruskému zásahu proti Gruzii naopak potvrdil, že univerzalistická snaha Západu o export vlastních hodnot a politických systémů bude do budoucna sílit a hrozit skutečným návratem nové studené války.

Evropská unie v uběhlém roce nedokázala udělat minimální krok k nalezení vlastní smysluplné cesty a nadále tápe mezi centralistickou koncepcí a „atlantickou“ koncepcí Evropy národů, která činí ze starého kontinentu „zónu B“ a nadřazuje transatlantický, či euroatlantický zájem (se všemi důsledky z toho vyplývajícími) ideji Evropy samotné. Na druhou stranu si nešlo nepovšimnout posilování jednotlivých regionalistických tendencí (Vlámsko, sever Itálie), které do budoucna slibují podnětné perspektivy, zejména jako šance pro překonání euroatlantického globalismu.

Nezlepšila se ani situace na předním východě. Poté, co se uklidnil nepříznivý stav irácké operace, bijí Spojené státy na poplach a žádají přesunutí celých kontingentů vojsk pod úpatí kopců pohoří Hindúkuš. Ofenziva Tálibánu proti koaličním silám operace „*Trvalá svoboda*“ v Afghánistánu znamená velkou ránu pro celé Severoatlantické společenství a v roce 2009 bude jednou z největších výzev. Nepříznivý stav afghánské operace spojený se zájmem USA legálně zasahovat v sousedním Pákistánu v souvislosti s vyhrocením indicko-pákistánských vztahů, pravděpodobně omezí atlantické geopolitické strategie a samotnou sílu Spojených států, kterým již řada prognostiků předpovídá k roku 2025 postupný ústup z pozice světového hegemonu. Bude potřeba brát čím dál větší ohledy na Rusko a vzhledem izraelským akcím v pásmu Gazy na konci roku bude zřejmě odložen i plán útoku na Írán.

Řada záležitostí tvoří očekávané kroky v pomyslné mozaice, část je výsledkem vždy nevyzpytatelné historie, ve které je nutno za jeden z podstatných faktorů nutno považovat i princip náhody. Téměř všechny podstatné problémy roku 2008 však ukázaly na jedno: hluboká Krize Západu pomalu spěje ke svému vyvrcholení.

1. Konec neoliberalismu

Problém současného kapitalismu není ve „špatnosti“ tržního principu, stejně jako problém socialismu nespočíval v existenci fenoménu státního dirigismu a vyplácení subvencí. Ekonomiku je nutno znovu uchopit v klasickém, aristotelském, smyslu slova. Jedná se o proměnlivou substanci, která musí reagovat vlastními vnitřními proměnami na vnější svět. Úkolem ekonomiky je přijatelný hospodářský rozvoj politického celku v podmínkách měnící se situace, ne odraz ideální představy o všemocné ruce trhu, nebo všemocném státu.

Stěžejní podobou současného „*hyperkapitalismu*“, tedy historicky třetí vývojové vlny kapitalismu, je naprostá nadvláda globalizovaných finančních trhů znamenající zvýšenou a výsadní moc držitelů kapitálu, kteří ve snaze neustále zvyšovat svůj zisk způsobují zvyšování kapitálových zisků na úkor skutečných zisků z práce. Tato „*papírová*“ ekonomika, na které je v současnosti Západ postaven, vede ke snížení kupní síly lidí a úbytku platební schopnosti dlužníků a majitelů hypoték.

Toto stálo za pověstnou americkou hypoteční krizí, která není příčinou dnešní hospodářské krize, ale pouhým jedním z důsledků. Spekulativní ekonomika a víra ve „*všemocnou ruku trhu*“ nadto vedla k přesunutí velké části západní výroby do asijských států, kterým při jejich pojetí ekonomiky není západní svět s to konkurovat. Většina států Západu dnes nemá v ruce žádný hmatatelný „*národní kapitál*“.

Řešení je v nedohlednu, zatímco francouzský prezident vehementně podporuje „*vykolejení finančnictví*“, stále se najdou tací, kteří naopak příčinu krize vidí v nedostatečné liberalizaci. Oba přístupy v žádném případě řešení nenabízí. Zatímco druhý postoj je až směšně scestný a jeví se nesmyslný ve chvíli, kdy si připomeneme slova Alana Greenspana, který sám přiznal, že se neoliberalní ideologie a její zastánci „*mýlili*“ (!), sanace a razantní regulace státu slibuje pouze dočasné kosmetické upravení současného neutěšeného stavu.

Z čistě chirurgického hlediska byl jistě plán na sanaci amerických bank nutný. Do budoucna ovšem slibuje precedent. Jelikož sanuje viníky na úkor obětí, zavdává tím předpokladu, který banky v budoucnu povede ke stejně nezodpovědnému chování, jako dosud.

Podstata krize je jiná a podstatně jednodušší. Kořen tkví v samotném konzumním způsobu života a myšlence trvale udržitelného rozvoje, která se jeví slepou uličkou. Svět, který je objektivně konečný, nemůže mít nevyčerpatelné zdroje. Západní svět ztrácí zábrany, snaží se řídit politiku tržní logikou a převádí, jak poznamenal Martin Heidegger, své principy na tržní hodnoty.

Je možné, že kroky, které byly v minulých týdnech vykonány, byly schopné zabránit kompletnímu rozpadu finančního systému. Nicméně i v nejlepším ze všech případů tato ekonomická krize přetrvá a společně s recesí (či dokonce depresí) ve Spojených státech a silným zpomalením rozvoje v Evropě, způsobí vzestup nezaměstnanosti. V důsledku to povede ke značnému snížení tržeb, což se nevyhnutelně odrazí i na burzovním trhu. Politické důsledky na sebe nenechají dlouho čekat.

Finanční krize ovšem zakrývá další podstatný problém, který bude hrát číslo 2 (ne-li 1) v

mezinárodní situaci roku 2009. Je jím boj o suroviny.

2. Geopolitická situace Východ-Západ

Navzdory vyhocení mezinárodní situace během ruské-gruzínské války, nelze od roku 2009 očekávat zásadní střet Západu (USA) s Ruskem. To ovšem neznamená, že lokální konflikty v „hraničních“ a kritických oblastech (Ukrajina, Gruzie, Pobaltí) nelze očekávat. V roce 2009 vyprší nájemní smlouva ruské černomořské flotily v ukrajinském přístavu Sevastopol. Vzhledem k přetrvávajícím chladným vztahům mezi oběma státy (umocněným ukrajinským dluhem za zemní plyn) očekávejme, že smlouva s největší pravděpodobností prodloužena nebude.

V tu chvíli ovšem do hry vstoupí proruská východní část Ukrajiny a lze se domnívat, že by mohlo v souvislosti s nepokoji tamější prokremelské většiny obyvatelstva (ať budou vyvolány uměle, nebo budou spontánní) dojít k podobné situaci, jako v létě v Gruzii. Západ, především Spojené státy, budou oslabené situací v Afghánistánu a nový prezident Obama si nedovolí výraznější protiruskou akci. Pokud však Ukrajina smlouvu prodlouží, lze očekávat výrazné (byť dočasné) upevnění lokální situace, které však bude pouze zamrznutím celého konfliktu.

Případné neschválení projektu amerického radaru v České republice s největší pravděpodobností aktivizuje zájem některého z pobaltských států. Nelze zde v následujícím roce vyloučit opakování podobných střetů, jaké proběhly například mezi Rusy a Estonci před dvěma lety. Věc navíc komplikuje to, že v souvislosti se severní Evropou se vynořil konflikt zájmů na ostrůvku Rockall v severním Atlantiku (mezi, UK, Irskem, Islandem a Dánskem) a v Beaufortově moři (mezi Kanadou a USA). Dá se tak předpokládat, že proti Rusku nebude brzy stát žádná „atlantická“ fronta (snad jen vyjma tradičního spojence Velké Británie), ale státy s partikulárními zájmy. Tato problematika je natolik závažná, že ji rozebereme ve zvláštní analýze.

Rusko v příštím roce čeká ekonomický pokles jako většinu zemí Evropy, který však bude zpomalen a zmírněn existencí rezervního fondu a cen ropy, u nichž lze očekávat vzhledem k znovuotevření izraelsko-palestinského konfliktu opětovný nárůst. Zrovna tak dojde k posílení vazeb mezi Německem a Ruskou federací, zejména s ohledem na dokončení ropovodu Nord-Stream. Rusko-německé a rusko-francouzské vztahy se výrazným způsobem podepíší i na vývoji uvnitř EU jako celku.

3. Evropská unie

K radosti evropských centralistů lze v druhé polovině roku 2009 očekávat protlačení Lisabonské smlouvy. Ta bude mít zásadní dopad na fungování EU, ale na druhou stranu odstartuje sílící skepsi čím dál větší části obyvatel Evropy k samotným unijním praktikám, které se příliš vzdálily demokratické legitimitě.

Navzdory zdravé sílící skepsi, která bude akcentovat potřebnou diskusi a průhlednost evropských rozhodovacích procesů, může deziluze z EU naopak znamenat počátek jejího

oslabování. Důležitou otázkou zůstává nejenom vztah EU a Ruska, ale zejména to, jak se postaví Česká republika ke svému předsednictví právě co do společné zahraniční politiky EU.

Na druhé straně bude sílit i regionalismus. Očekávejme zvyšování národnostních požadavků Basků, Vlámů, Valonů, Lombardů a dalších. Procesy postupných rozpadů vícenárodních států uvnitř EU ale nepovedou k poškození EU coby celku, nýbrž k pozitivnímu posunutí kýženým směrem – k federalizaci a regionalizaci, ústící v důsledné dodržování principu subsidiarity.

Další „evropskou“ událostí bude vysoce pravděpodobné znovusjednocení Kypru, pravděpodobně na bázi tzv. „*bi-communal*“ federální republiky. Toto je evidentně v souvislosti s připravovaným členstvím Turecka, Chorvatska a Makedonie v EU. Jde nejspíš o to, že pokud by bylo jednou přijato Turecko do EU, tak by nevyřešený Kypr byl časovaná nálož mezi dvěma členskými státy NATO i EU. Vůdce kyperských Turků Ali Talat doslova říká – největší slabina EU leží v tomto regionu.

Ohledně plánů na členství Turecka v EU si v současné době rovněž nelze nevšimnout eventualit, které se otevírají v souvislosti s očekávaným konfliktem na východní Ukrajině. Jde o to, že Turecko kontroluje přístup do Černého moře, kde má (zatím stále) sídlo ruská černomořská flotila, což nahrává NATO ve snaze vojensky oslabit Rusko. Na druhou stranu, Turecko jako člen NATO bude pod velkým tlakem a nebude si chtít rozházet vztahy ani s USA (které v oblasti ztrácí vliv) ani s Ruskem.

4. Přední Východ a Afghánistán

V krajním případě může v roce 2009 začít úplné stahování koaličních vojsk z Iráku, neboť situace v Afghánistánu se natolik zhorší, že bude nutné přesunout obrovské síly právě pod Hindúkuš. I tak ovšem zůstává výsledek afghánské operace nejistý. V regionu lze očekávat zejména posílení Íránu, který v roce 2009 čekají prezidentské volby. Konzervativnímu íránskému křídlu, vzhledem k sílící opozici, výrazně nahrává situace v Afghánistánu a také v Izraeli. Apel na jednotu islámského světa a okolní situace posílí teokratické křídlo.

5. Dálný Východ

Problémem číslo 1 bude vývoj situace mezi Indií a Pákistánem. Tento konflikt bude mít v každém případě dalekosáhlé důsledky. Válka Indie s Pákistánem by rozhodně nehrála do karet USA a jejich plánům na protiteroristické útoky v Pákistánu a pravděpodobně posílila Rusko.

Zároveň bude pokračovat hospodářský růst Číny, spojený s masivní devastací životního prostředí. Čekáme výrazné ochlazení vztahů mezi Čínou a Ruskem vzhledem k dlouholetým hraničním územním sporům a také čínským problémům s islámskými separatistickými provinciemi, které by za určitých okolností mohly vést k prozatím nezávaznému koketování mezi Číňany a Američany.

Čekajme zásadní události v Barmě a také vzestup zemí jihovýchodní Asie.

6. Česko: srdce Evropy, nebo politická laboratoř?

Jistě nejdůležitější události, minimálně v prvním půlroce, bude české předsednictví EU. Současná atlantická orientace české vlády dává tušit, že se předsednictví povede minimálně ve vztahu k Rusku ve znamení konfrontačních kroků a na druhé straně ve snaze podpořit vše, co bude mít něco dočinění s upevňováním transatlantické vazby. Pozornost by rovněž měla být věnována spekulacím ohledně výrazného prohloubení dvoustranných česko-izraelských vztahů právě během předsednictví.

V každém případě ale díky atlantické orientaci české vlády čekajme posilování socialistů s komunisty a celkový obrat vnitropolitické situace doleva. Vzhledem k silnému odporu české veřejnosti k výstavbě amerického radaru zde nelze podcenit ani možnost, že radar bude skutečně prohlasován výměnou za Lisabon, což ale nezabrání pokračujícímu posilování levicových sil, které by po svém přesvědčivém koaličním vítězství mohly česko-americkou smlouvu potopit.

Nadále bude pokračovat ideový rozpad české pravice, která stojí před problémem ideového vyčerpání a vlastní neschopnosti nalézt kompromis mezi nutným přehodnocením některých doposud hláсанých hodnot a určitého nutného akcentu nadčasových vizí. Projekt „*nové pravice*“ Petra Macha skončí krachem, neboť má v plánu prosazovat principy, které ODS právě prohrály volby. Pokud dojde k paralelnímu založení další pravicové strany, tentokrát v okruhu Petra Havlíka (jak se spekuluje), může to „*nová pravice*“ zabalit okamžitě.